

مروری بر حضور آموزه‌های ترافیکی در کتاب‌های درسی آموزش و پرورش

حسن‌رضا رفیعی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی

از صفحه ۷۹ تا ۹۶

تاریخ پذیرش: ۹۰/۰۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۸۹/۱۲/۱۱

چکیده

تلفات جانی، صدمات جسمی، زیان‌های اجتماعی، خسارت‌های مالی و هزینه‌ی زمان‌های از دست رفته از جمله تبعات حوادث و سوانح تلخ ترافیکی است. از میان تمام علت‌های بروز این سوانح، ضعف فرهنگی و استفاده ناصحیح از خودرو و علت‌العمل بروز این سوانح است. با توجه به این مهم، نگارنده بر آن شد تا به سهم آموزه‌های ترافیکی در کتاب‌های درسی مقاطع تحصیلی تحت پوشش وزارت آموزش و پرورش بپردازد. نتیجه این بررسی آن بود که اولاً این آموزه‌ها سهمی بسیار ناچیز در طول ۱۲ سال تحصیلی دانش‌آموزان دارد. ثانیاً این آموزه‌ها از انسجام منطقی برخوردار نیستند و جسته و گریخته و پراکنده و بی‌هیچ هدف منطقی در خلال کتاب‌های آموزشی گنجانده شده‌اند. با توجه به آنکه تقریباً در طول دو دهه گذشته بالاترین درصد تلفات ترافیکی در کل کشورهای جهان، متعلق به کشور ما است و در مدت بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون بیش از ۷۰۰ هزار نفر کشته شده و بیش از ۱۵ میلیون نفر آمار مصدومان تصادفات و سوانح ترافیکی است و تعداد

تلفات رانندگی در هر چهار سال، برابر با کشته‌های ناشی از بمب اتمی آمریکا در شهر هیروشیما می‌باشد؛ توصیه می‌شود که مسئولان آموزش و پرورش و نیروی انتظامی در قالب برنامه‌ریزی و سازماندهی منسجم نسبت به سطح‌بندی آموزه‌های ترافیکی مورد نیاز دانش‌آموزان مقاطع و پایه‌های مختلف تحصیلی اقدام نمایند. دلیل نگارنده برای این پیشنهاد آن است که، با برنامه‌ریزی صحیح آموزه‌های ترافیکی برای جمعیت ۱۴ میلیونی دانش‌آموزان و جمعیت ۲۷ میلیونی خانواده‌های آنها و جمعیت ۲ میلیونی کارکنان و مربیان آموزش و پرورش، بیش از دو سوم جمعیت کشور تحت تأثیر مثبت این آموزه‌ها قرار می‌گیرند.

کلیدواژه: پلیس راهنمایی و رانندگی، آموزش و پرورش، آموزه‌های ترافیکی، سوانح و حوادث ترافیکی، فرهنگ نظم و ایمنی ترافیکی.

مقدمه

حوادث تلخ ترافیکی از جمله مصیبت‌هایی است که در اثر ورود یکی از ارمغان‌های تمدن جدید یعنی خودرو گریبانگیر بشر شده و تحمل آن اجتناب‌ناپذیر است. این مصیبت در طول سه دهه گذشته بیش از سایر مردمان دنیا، مذاق مردم با فرهنگ ایران را تلخ نموده است. به گونه‌ای که در ۲۰ سال گذشته سهم تلفات رانندگی کشور ما در نوک قله تلفات دنیا قرار داشته است. سالیانه حدود ۳۰۰ هزار نفر از هموطنان در اثر این سوانح کشته یا مصدوم و مجروح می‌شوند. به گونه‌ای که در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی دست کم ۷۰۰ هزار کشته و ۱۵ میلیون نفر دستخوش مصدومیت‌ها و مجروحیت‌های ترافیکی شده‌اند. تعدادی از این مصدومان ناچارند که بقیه عمر خود را بر روی تخت و یا ویلچر سپری نمایند. به راستی چه شده است که امروزه ملت متمدن و فرهنگ‌ساز ایرانی در زمینه‌ی ترافیکی یکی از ضعیف‌ترین مردمان جهان قلمداد می‌شود؛ به گونه‌ای که در کنار معرفی جاذبه‌های گردشگری، «هشدار جدی نسبت به رانندگی خطرناک ایرانیان» یکی از تذکره‌های جدی کتابچه‌های راهنمای جهانگردان به کشور ما شده است. به راستی مگر هموطنان ما چگونه

رانندگی می‌کنند و رفتار عابران پیاده ما در عرصه‌های ترافیکی چگونه است که از چگونگی عملکرد تعدادی از آنها در اینترنت کلیپ‌های پربیننده و خنده‌داری تهیه شده که در معرض دید هزاران بیننده است و آبروی پیروان معصومین (علیهم‌السلام) و هر ایرانی فرهیخته را به حراج گذاشته است. همه مسائل پیش گفته شاید به دو دلیل باشد: یکی اینکه بیشتر هموطنان رعایت قواعد و مقررات ترافیکی را امری فردی می‌دانند و نه جمعی؛ و دیگر اینکه آموزش‌های ما در این زمینه پایدار و برنامه‌ریزی شده نیست و ضعیف است. نگارنده در این مقاله به دنبال آن است تا با مرور کل آموزه‌های ترافیکی در کتاب‌های درسی مقاطع پیش از ورود به دانشگاه، این مهم را بررسی نماید که فرزندان این مرز و بوم در دو دهه‌ی اول عمرشان که دوره‌ی فرهنگ‌پذیری آنها در زمینه‌های گوناگون از جمله مسائل ترافیکی است، تا چه میزان با این قواعد و مقررات آشنا می‌شوند. این بررسی در راستای این عقیده‌ی منطقی و قابل پذیرش است که از طریق آموزش فرهنگ نظم و ایمنی ترافیکی می‌توان روح جمعی‌نگری و مراعات این قواعد را نیز در مخاطب تقویت نمود.

روش

در این مقاله آموزه‌های ترافیکی مندرج در کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و پیش‌دانشگاهی از سال ۱۳۲۳ تاکنون، به طور گذرا مورد بررسی قرار گرفته است. برای چگونگی بررسی این آموزه‌ها از روش تحلیل محتوای سند‌مدار استفاده شده است. هدف از این تحلیل، دستیابی به دانش بنیادی در زمینه مطالعه‌ی انجام شده بود تا مشخص شود که در طول ۶ دهه گذشته تا چه میزان به آموزه‌های ترافیکی، که از ضروریات اجتناب‌ناپذیر زندگی امروز است، توجه شده است. شاید دسترسی به این اطلاعات، متولیان فرهنگی و اجرایی کشور از جمله وزارت آموزش و پرورش و پلیس راهنمایی و رانندگی نیروی انتظامی و حتی صدا و سیما و رسانه‌های دیگر را حساس نماید تا نسبت به پرداختن به این مهم از هیچ کوششی دریغ ننمایند. کودکان و نوجوانان امروز آینده‌سازان فردا و از جمله کاربران جدی ترافیکی آینده خواهند بود. هر چقدر که این آموزه‌های لازم و ضروری،

درست و اصولی آموزش داده شوند، بهره و فایده آن‌ها در ترسیم آینده ترافیکی کشور مؤثرتر خواهد بود.

یافته‌های تحقیق

برابر بررسی‌های به عمل آمده در سوابق کتاب‌های درسی، اولین مطلبی که پیرامون آموزش ترافیک مشاهده می‌شود مربوط به کتاب سوم دبستان است که توسط وزارت فرهنگ و وقت (آموزش و پرورش بعد) در سال ۱۳۲۳ به چاپ رسیده است. عنوان این درس «راهنما‌های ما» است. پیش از آغاز متن درس، تصویری گرافیکی از یک سه راه با ساختمان‌هایی بلند در دو سوی یکی از خیابان‌های آن وجود دارد. در وسط سه راه چراغ راهنمایی جلب توجه می‌کند که پلیس در کنار آن با دست به روبه‌رو اشاره دارد و دستور توقف وسایل نقلیه‌ای را داده است که در تصویر دیده نمی‌شوند. پشت سر پلیس عابر مسن پیاده‌ای دیده می‌شود که عصا زنان و با خیال راحت در حال عبور از عرض خیابان است. در خیابان مقابل فقط یک اتوبوس شرکت واحد توقف کرده که در حال سوار و پیاده کردن مسافر است. در انتهای این خیابان خودرو سواری یا درشکه‌ای در حال دور زدن است. در این تصویر پیاده‌روها شلوغ‌تر از خیابان است. زیرا فقط دو وسیله نقلیه در خیابان دیده می‌شود. در حالی که تعداد عابران پیاده بیشتر از ۱۵ نفر است. متن آموزشی نیز چنین آغاز می‌شود: «در آمدن به دبستان، راه بعضی از ما از خیابان‌های بزرگ است. موقع گذشتن از خیابان‌ها باید احتیاط کنید که زیر درشکه یا اتومبیل نروید. پس اگر بخواهید از یک طرف به طرف دیگر بروید، اول دم پیاده‌رو می‌ایستید و طرف دست چپ خود را نگاه می‌کنید. اگر...» (مرکز تحقیقات حمل و نقل دانشکده عمران دانشگاه علم و صنعت ایران، مهر ماه ۱۳۸۱، جزوه سوم) همانگونه که مشخص است این درس به آموزش عبور مستقیم کودک دانش‌آموز از عرض خیابان اختصاص دارد که از خانه تا دبستان و بالعکس را به سلامت طی کند. از آن تاریخ تاکنون جسته و گریخته مطالب اندکی در زمینه آموزه‌های ترافیکی در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان گنجانیده شده که هیچگاه کافی نبوده است.

نگارنده با مراجعه به کتاب‌های درسی، جدول‌های آموزه‌های ترافیکی در کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی، راهنمایی و متوسطه را به شرح جدول‌های ذیل تنظیم نمود:

الف) دروس مربوط به آموزش ترافیک در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی الف-۱) کتاب‌های اجتماعی

نام کتاب	عنوان درس	مفاهیم و موضوعات
تعلیمات اجتماعی سوم دبستان ۱۳۸۰	اطاعت از قانون	مقررات رفت و آمد در کوچه و خیابان، خطراتی که به هنگام عبور و مرور انسان را تهدید می‌کند و دستورهایی در این خصوص، علائم راهنمایی (خط سفید وسط خیابان - محل عبور عابر پیاده - بوق زدن ممنوع - عبور ممنوع - محل عبور اطفال - عبور دوچرخه ممنوع - عبور یک طرفه - خطر - ایست) عواقب بی‌توجهی به مقررات راهنمایی و رانندگی، تمرین در مورد عبور از خیابان.
تعلیمات اجتماعی سوم دبستان ۱۳۸۷	ما کودکان به بازی نیاز داریم	تصویری در مورد خطرات بازی بر روی ریل قطار تصاویری در مورد تغییرات در وسایل حمل و نقل تصاویری در مورد خطراتی که زندگی ما را تهدید می‌کند از جمله دویدن در خیابان احترام به قوانین و مقررات تصویری در مورد عبور از محل خط‌کشی شده در خیابان
تعلیمات اجتماعی چهارم دبستان ۱۳۸۰	راه‌ها چه اهمیتی در زندگی ما دارند کدام وسیله حمل و نقل را انتخاب می‌کنید	آشنایی با وسایل حمل و نقل و معرفی جاده‌های پرتراکم و کم‌تراکم سیر تحول وسایل حمل و نقل و مزایای هر یک از این وسایل
تعلیمات اجتماعی پنجم دبستان ۱۳۸۰	سوخت	در این درس مطالبی در مورد سوخت مطرح شده و تصویری با موضوع سوختگیری آمده است.

لازم به ذکر است که درس «اطاعت از قانون» در تعلیمات اجتماعی سوم دبستان که در سال ۱۳۸۰ چاپ شده بود حدود ۸ صفحه از کتاب را با مطالب متنوع ترافیکی پوشش می‌داد. این درس در کتاب چاپ شده به سال ۱۳۸۷ در حجمی حدود دو صفحه خلاصه شده و شامل مباحثی همچون بیرون بردن دست و سر از پنجره به هنگام حرکت خودرو، توجه به تابلو

میزان مسافت باقیمانده تا مقصد، توقف و انتظار در ایستگاه تاکسی، توقف خودرو در پشت چراغ قرمز قبل از خط مخصوص وسایل نقلیه و حرکت در هنگام سبز شدن چراغ راهنما، عبور عابران پیاده از روی محل خط‌کشی شده، توجه رانندگان به علامت‌های راهنمایی و رانندگی و رعایت مقررات رانندگی و لزوم اطاعت از قانون است. بیشتر این مباحث نیز از طریق تصویر گرافیکی ترسیم شده است. ضمناً در کنار این درس، درس دیگری با عنوان «ما کودکان به بازی نیاز داریم» گنجانیده شده که تا حدودی کاهش تعداد صفحات مطالب درس پیشین را پوشش می‌دهد.

در کتاب تعلیمات اجتماعی چهارم دبستان سال ۱۳۸۰ دو درس با عنوانین: «راه‌ها چه اهمیتی در زندگی ما دارند؟» و «کدام وسیله حمل و نقل را انتخاب می‌کنید؟» در قالب ۶ صفحه یادآور آموزه‌های ترافیکی به دانش‌آموزان این پایه تحصیلی است. در کتاب چاپ شده در سال ۱۳۸۷ درس دوم حذف شده و درس اول نیز با عنوان اصلاح شده «راه‌ها در زندگی ما چه نقشی دارند؟» در قالب دو صفحه خلاصه شده است که در آن انواع وسایل حمل و نقل زمینی، هوایی و آبی تعریف و معرفی شده‌اند. در این درس تصویر وسایل حمل و نقل زمینی در شهرهای بزرگی همچون تهران نشان داده شده است. بنا به اظهار رئیس گروه مطالعات اجتماعی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی درسی وزارت آموزش و پرورش، کتاب اجتماعی سوم دبستان با عنوان مطالعات اجتماعی هم اکنون زیر چاپ است. بنا به پیشنهاد این استاد فرهیخته، تصویر روی جلد این کتاب مأمور پلیسی را نشان می‌دهد که با مهربانی هر چه تمام‌تر به کودکی دبستانی نشان مسیری را که از او پرسیده است، راهنمایی می‌کند. بنا به گفته ایشان هدف از چاپ این تصویر نشان دادن دوستی پلیس با بچه‌ها است.

الف-۲) کتاب‌های فارسی

نام کتاب	عنوان درس	مفاهیم و موضوعات
فارسی اول دبستان (آزمایشی)	یک و دو و سه، راه مدرسه	در تصاویر این کتاب دانش آموز با چراغ راهنمایی، پلیس راهنمایی، عبور از مکان خط‌کشی شده، عبور از خیابان در کنار بزرگترها و احترام به قوانین و مقررات راهنمایی آشنا می‌شود. در مطالب مربوط به فارسی بخوانیم دانش آموزان با مشاهده برخی از تصاویر از جمله پلیس راهنمایی، چراغ راهنمایی و توقف اتومبیل در پشت چراغ قرمز و محل خط‌کشی شده استنباط خود را بیان می‌کنند. تمرین عبور از خیابان در کلاس درس با کارت‌های رنگی است که به جای چراغ راهنما از آن‌ها استفاده می‌شود. در مطالب مربوط به فارسی بنویسیم فقط جمله: «ماشین پلیس... می‌کشد» درج شده است. در عکس مربوط به آن هم تصویر یک ماشین آتش‌نشانی به جای ماشین پلیس نشان داده شده است.
فارسی دوم دبستان ۱۳۸۰ و ۱۳۸۷	چراغ راهنما پارکینگ ممنوع	آشنایی با مقررات مربوط به سه رنگ چراغ راهنمایی آشنایی با علامت پارک ممنوع و نوشتن جمله‌ای درباره آن
فارسی سوم دبستان ۱۳۸۰ و ۱۳۸۷	سلام دوست وظیفه‌شناس	در این درس چند تابلو از علامت‌های راهنمایی و رانندگی به دانش آموز معرفی می‌شوند که عبارتند از: بوق زدن ممنوع، استعمال دخانیات ممنوع، رنگ‌های چراغ راهنما و توقف کامل.
فارسی چهارم دبستان ۱۳۸۰	عبور از خیابان	پیامد دویدن به هنگام عبور از خیابان و از مکان خط‌کشی نشده و رعایت نمودن مقررات راهنمایی، نحوه عبور از چهارراه‌ها، استفاده نکردن از پیاده‌روها. (این درس سبک داستانی دارد و در مورد دانش آموزی است که به مقررات راهنمایی توجه ندارد و سرانجام در بیمارستان بستری می‌شود.)
فارسی پنجم دبستان ۱۳۸۰	مقررات عبور و مرور	وسایل حمل و نقل، افزایش وسایل حمل و نقل به دلیل رشد جمعیت، ضرورت رعایت نظم و مقررات و عواقب بی‌توجهی به قوانین و مقررات، مکان عبور عابران پیاده و اتومبیل‌ها، کسی که به قوانین احترام نگذارد گناهکار است، نحوه عبور از خیابان، چراغ راهنمایی و معنای علائم آن، گواهینامه رانندگی به چه کسانی داده می‌شود. در پایان سوالاتی در ارتباط با ضرورت توجه به مقررات راهنمایی و رانندگی طرح شده است که دانش آموزان را به اندیشه وامی‌دارد.

در کتاب فارسی دوم دبستان چاپ ۱۳۸۷ نام دروس «چراغ راهنما» و «پارکینگ ممنوع» به «سلام وقت بخیر» و «سلام روز بخیر» تبدیل شد که همراه با تصاویری پیرامون عبور و مرور است. موضوع اصلی این تصاویر عبور عابران پیاده، ماشین پلیس، رنگ‌های چراغ راهنما و توقف ممنوع و بوق زدن ممنوع است. در فارسی سوم دبستان چاپ ۱۳۸۷ نیز برای اولین بار درس «سلام دوست و وظیفه شناس» چاپ شد. این در حالی است که در کتاب چاپ شده به سال ۱۳۸۰ چنین درسی وجود نداشت.

ب) درس‌های مربوط به آموزش ترافیک در کتاب‌های درسی دوره راهنمایی ب-۱) کتاب‌های فارسی

مفاهیم و موضوعات	عنوان درس	نام کتاب
موضوع این درس فعالیت دانش‌آموزان یک کلاس در ارتباط با مقررات عبور و مرور است. در این فعالیت دانش‌آموزان به چند گروه تقسیم می‌شوند و نماینده هر گروه در ارتباط با یکی از ابعاد مسئله عبور و مرور، گزارش کار گروهی خود را به دیگر دانش‌آموزان ارائه می‌کند. موضوعات ارائه شده به شرح زیر است: تکامل وسایل حمل و نقل، استفاده وسیع از وسایل حمل و نقل و پیامدهای آن، لزوم رعایت مقررات راهنمایی و رانندگی و پیامدهای کم توجهی به آن (سرعت زیاد، بوق زدن‌های بیجا، پرهیز از انجام کارهای خطرناک با موتور سیکلت، وظایف عابر پیاده، بی توجهی به قوانین) و سرانجام نتیجه گیری از بحث	حادثه هیچگاه خبر نمی‌کند	فارسی اول راهنمایی ۱۳۸۰

ب- ۲) کتاب‌های تعلیمات اجتماعی:

نام کتاب	عنوان درس	مفاهیم و موضوعات
تعلیمات اجتماعی دوم راهنمایی ۱۳۸۰	فصل پنجم: راهنمایی و رانندگی	درس دهم: چرا باید در جامعه نظم وجود داشته باشد، رابطه نظم با قانون و مقررات در بازی، نظارت بر اجرای قانون و مقررات، پیامد بی توجهی به قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی، عبور از نقاط خط‌کشی شده در خیابان. پرسش‌هایی در ارتباط با ضرورت رعایت نظم در جامعه، روش‌های برقراری نظم و پیامدهای بی توجهی به قوانین و مقررات. درس یازدهم: وظایف راهنمایی و رانندگی در برابر مردم، انتظارات ما در برابر راهنمایی و رانندگی، انتظارات راهنمایی و رانندگی از ما، آشنایی با مقررات راهنمایی و رانندگی، همکاری با مأموران راهنمایی و رانندگی، احترام به مقررات راهنمایی و رانندگی، وظایف راننده در برابر عابر پیاده، توجه به توصیه‌های راهنمایی و رانندگی. تحقیق در روزنامه‌ها و مجلات و تهیه گزارش در مورد زیان‌ها و خسارت‌های بی توجهی به مقررات راهنمایی و رانندگی و ارائه در کلاس درس.
تعلیمات اجتماعی سوم راهنمایی ۱۳۸۰	مؤسسات چه زمانی بهتر می‌توانند نیازهای ما را رفع کنند؟ چرا به قانون نیاز داریم؟	درس دوم: این درس به مسئله هماهنگی بین سازمانی و نقش آن در ایجاد نظم می‌پردازد. در این میان ضمن بحث از سازمان‌ها و عناصر آنها در جامعه به رعایت قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی و یا نقش یک راننده قانونمند اتوبوس برای رساندن افراد به مقصد معین اشاره شده است. هدف اصلی درس بیان اهمیت هماهنگی بین اجزای مختلف جامعه است. درس چهارم: در این درس به بیان اهمیت قانون در ایجاد نظم و هماهنگی بین سازمان‌ها و مؤسسات اجتماعی اشاره می‌شود و به وضعیت‌هایی که در آنها قانون حاکم نیست نیز پرداخته می‌شود. به‌طور مثال تصویری از ترافیک گره خورده در عرصه عبور و مرور مردم، به عنوان شاهدهی بر حقیقت مطلب درس درج شده است.

ج) دروس مربوط به آموزش ترافیک در کتاب‌های درسی دوره دبیرستان
ج-۱) کتاب جغرافیا:

نام کتاب	عنوان درس	مفاهیم و موضوعات
جغرافیای ایران، سال دوم دبیرستان ۱۳۸۷	درس ۱۶ راه‌ها، حمل و نقل و بازرگانی	این درس که در شاخه نظری، فنی و حرفه‌ای و کار و دانش مشترک است، بیشتر به مسائل مربوط به راه‌ها و تجارت و بازرگانی پرداخته و کمتر مسائل ترافیک و حمل و نقل درون شهری در آن مطرح است.

ج-۲) کتاب‌های انگلیسی:

نام کتاب	عنوان درس	مفاهیم و موضوعات
انگلیسی دوم دبیرستان ۱۳۸۷	—	در یکی از درس‌ها به سرعت بالای خودروها در بزرگراه اشاره شده است.
انگلیسی سوم دبیرستان ۱۳۸۷	—	در انگلیسی این پایه تحصیلی به دو مطلب ترافیکی اشاره شده است. یک مطلب پیرامون بی‌دقتی فردی به هنگام عبور از خیابان هنگام یخ‌زدگی است که در قالب تصویر و توضیحی مختصر آمده است. مطلب دوم عکسی است که در آن نوجوانی هنگام خداحافظی دستان خود را از پنجره‌ی اتوبوس بیرون آورده است و این سؤال مطرح شده که در این عکس چه چیزی ممنوع است.

د) در کتاب‌های دوره‌ی پیش‌دانشگاهی هیچ درسی در ارتباط با حمل و نقل و ترافیک و مسائل مبتلا به آن وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

همانگونه که در جدول‌های پیشین نشان داده شد، وضعیت آموزه‌های ترافیکی در کتاب‌های درسی مقاطع تحصیلی تحت پوشش وزارت آموزش و پرورش به شرح ذیل قابل تفسیر است:

الف) در کتاب فارسی پایه اول دبستان مطلبی درباره ترافیک و عبور و مرور نیامده است.

درس اول این کتاب با عنوان «یک و دو و سه، راه مدرسه» درسی تصویری است در چهار صفحه که تقاطعی را با چند چراغ راهنما و پلیس نشان می‌دهد. از روی تصاویر می‌شود به دانش‌آموز یاد داد که عبور صحیح از عرض خیابان چگونه باید باشد. در کتاب‌های علوم و ریاضی این پایه مطلبی در زمینه ترافیک وجود ندارد.

در کتاب فارسی دوم دبستان درسی با عنوان «چراغ راهنما» وجود دارد که با تأکید بر توجه به چراغ راهنما و عبور عابر پیاده از عرض خیابان، حدود ۲ صفحه مطلب با زبانی کودکانه دارد. این درس از زمان کودکی نگارنده و از سال ۱۳۴۷ تا سال‌های اخیر یعنی حدود ۴۰ سال تقریباً بدون تغییر باقی مانده بود، تا اینکه در کتاب فارسی دوم دبستان چاپ سال ۱۳۸۷، دروس «چراغ راهنما» و «پارکینگ ممنوع» حذف و به جای آن‌ها دو درس «سلام وقت بخیر» و «سلام روز بخیر» در نظر گرفته شد. این دروس با تصاویری پیرامون عبور و مرور است. موضوع تصاویر عبور عابران پیاده، ماشین پلیس، رنگ‌های چراغ راهنما و توقف ممنوع و بوق زدن ممنوع است. مطالب درس برای آشنایی دانش‌آموزان با پلیس و مقررات راهنمایی و رانندگی خوب است؛ ولی آشنایی با علائم توقف ممنوع و بوق زدن ممنوع، ارتباط چندانی با آموزه‌های ترافیکی مورد نیاز دانش‌آموزان این پایه تحصیلی ندارد. در کتاب سال‌های پیش نیز نکته‌ای پیرامون پارک ممنوع گنجانده شده بود که از نظر آموزشی هیچ ضرورت و فایده‌ای برای دانش‌آموز این مقطع سنی نداشت.

در کتاب فارسی سوم دبستان، دانش‌آموزان این پایه تحصیلی در درس «سلام دوست وظیفه‌شناس» با چند تابلو راهنمایی و رانندگی آشنا می‌شوند که بیشتر به درد رانندگان می‌خورد تا دانش‌آموزان این مقطع سنی. در کتاب تعلیمات اجتماعی این پایه تحصیلی، درسی با عنوان «اطاعت از قانون» در نظر گرفته شده بود که طی ۸ صفحه اشاره‌ای مختصر به مقررات عبور و مرور افراد سواره و پیاده داشت. در بخش تمرین عملی این درس وجوه مختلف خطراتی که برای یک عابر پیاده ممکن است رخ دهد، با تصویر و نوشته شرح داده شده بود. در مقطع آموزش ابتدایی کامل‌ترین درسی که به آموزش ترافیک اختصاص داده شده بود، همین درس بود. از طرفی این درس تنها درسی بود که تمرین‌های نسبتاً مفصلی

درباره‌ی آموزش فرهنگ ترافیک داشت. این درس ۸ صفحه‌ای در سال‌های بعد در حد ۲ صفحه خلاصه شد و در مفهوم مطالب آن نیز تغییراتی داده شد که بیشتر برای رانندگان و وسایل نقلیه قابل استفاده است تا کودک کلاس سوم ابتدایی.

در کتاب تعلیمات اجتماعی این پایه تحصیلی که به‌طور آزمایشی جایگزین کتاب سابق شد، درسی با عنوان «ما کودکان به بازی نیاز داریم» وجود دارد که طی آن با نشان دادن تصاویری خطرات بازی بر روی ریل قطار به کودک آموزش داده شده است. در قسمت‌های مختلف این درس و طی سه صفحه مطلب و تصویر، تغییرات ایجاد شده در زمینه وسایل حمل و نقل، خطراتی که زندگی ما را تهدید می‌کند مانند دویدن در خیابان، احترام به قوانین و مقررات و در نهایت عبور از محل خط‌کشی عابر پیاده در خیابان به دانش‌آموز آموزش داده می‌شود. این مطالب پراکنده جایگزین درس مدون و نسبتاً مفصل «اطاعت از قانون» شده است.

در کتاب فارسی چهارم دبستان، درسی با عنوان «عبور از خیابان» وجود دارد. محتوای این درس چند صفحه‌ای، داستان بچه‌ای است که در اثر عجله و بی‌توجهی به خطرهای ترافیکی که در مسیرش وجود دارد، به جای عبور از پیاده‌رو، در خیابان حرکت می‌نماید و در نهایت تصادف می‌کند. در کتاب تعلیمات اجتماعی این پایه‌ی تحصیلی دو درس با عنوان «راه‌ها چه اهمیتی در زندگی ما دارند» و «کدام وسیله نقلیه را انتخاب می‌کنید» وجود داشتند که تا حدودی به آموزه‌های ترافیکی مربوط می‌شد. در درس اول دانش‌آموز با وسایل حمل و نقل و جاده‌های پرتراکم و کم‌تراکم یا به عبارتی با جاده‌های شلوغ و خلوت آشنا می‌شد. در درس دوم دانش‌آموز با سیر تحول وسایل حمل و نقل از حالت ابتدایی تا حالت پیشرفته امروزی و مزایای استفاده از هریک از این وسایل آشنا می‌شد. شاید حسن این دو درس آن بود که در راستای تکمیل مباحث دروس مندرج در کتاب تعلیمات اجتماعی سوم دبستان بود. در کتاب تعلیمات اجتماعی چاپ شده در سال ۱۳۸۷ درس اول در حد دو صفحه خلاصه شد و درس دوم نیز حذف شد.

در کتاب فارسی پنجم دبستان، درسی با عنوان «مقررات عبور و مرور» وجود دارد که طی

۴ صفحه دانش آموز را با رعایت مقررات عبور و مرور پیاده آشنا می‌کند. در کتاب تعلیمات اجتماعی این پایه تحصیلی نیز درسی در مورد «سوخت» وجود دارد که مطالبی در مورد انواع سوخت در آن مطرح شده است. ضمناً تصویری با موضوع سوختگیری مکمل مطالب درس است.

ب) در دوره سه ساله‌ی راهنمایی تنها دو مطلب در ارتباط با مقررات عبور و مرور وجود دارد. یکی در کتاب فارسی اول راهنمایی و با نام «حادثه هیچگاه خبر نمی‌کند» و دیگری در کتاب تعلیمات اجتماعی دوم راهنمایی با عنوان «راهنمایی و رانندگی».

درس «حادثه هیچگاه خبر نمی‌کند» تنها سه صفحه از کتاب فارسی سال اول راهنمایی را به خود اختصاص داده است و در آن تکامل وسایل نقلیه، استفاده وسیع از آن‌ها و پیامدهای ناشی از این استفاده‌ها، لزوم رعایت مقررات راهنمایی و رانندگی و پیامدهای سوء کم توجهی به این مقررات به طور مختصر بیان شده است. در بخش تمرین عملی درس نیز دانش آموزان به چند گروه تقسیم می‌شوند و نماینده‌ی هر گروه، در ارتباط با یکی از ابعاد مسئله عبور و مرور گزارش کار گروهی خود را به دانش آموزان دیگر ارائه می‌کند.

فصل پنجم کتاب تعلیمات اجتماعی سال دوم راهنمایی با ۱۰ صفحه حجم به «راهنمایی و رانندگی» اختصاص دارد. این فصل دو درس دارد. درس دهم به آموزش چرایی وجود نظم، رابطه‌ی نظم و قانون و مقررات، نظارت بر اجرای قانون و مقررات، پیامد بی توجهی به قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی و آموزش عبور از نقاط خط کشی شده محل عابر پیاده از خیابان اختصاص دارد. سؤالات پایانی درس نیز مرتبط با موضوعات مطرح شده در آن است. درس یازدهم به آموزش وظایف مأموران راهنمایی و رانندگی در برابر مردم، انتظارات مردم از مأموران راهنمایی و رانندگی، انتظارات مأموران راهنمایی و رانندگی از مردم، آشنایی با مقررات راهنمایی و رانندگی، چگونگی همکاری با مأموران راهنمایی و رانندگی و احترام به مقررات راهنمایی و رانندگی، وظایف راننده در برابر عابر پیاده و توجه به توصیه‌های پلیس راهنمایی و رانندگی پرداخته است. ضمناً دانش آموز وظیفه دارد در روزنامه‌ها و مجلات تحقیق کند و گزارشی در مورد زیان‌ها و خسارت‌های بی توجهی به مقررات راهنمایی و

رانندگی تهیه کند و به عنوان کار عملی در کلاس ارائه نماید. شاید کاملترین مبحث مرتبط با ترافیک در کل دوران تحصیلی دانش‌آموزان همین مبحث باشد.

در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ در تعلیمات اجتماعی سوم راهنمایی نیز دو درس دیگر به نام‌های «مؤسسات چه زمانی بهتر می‌توانند نیازهای ما را رفع کنند؟» و «چرا به قانون نیاز داریم؟» در نظر گرفته شد. گرچه ظاهر عناوین به مقررات راهنمایی و رانندگی ارتباط پیدا نمی‌کند ولی در خلال هر دو درس مطالبی پیرامون رعایت قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی و تأثیر آن در نظم اجتماعی مطرح شده است.

ج) در دوره متوسطه فقط یک درس در کتاب جغرافیای سال دوم درباره‌ی «راه‌ها و حمل و نقل و بازرگانی» وجود دارد که بیشتر مربوط به بازرگانی و اقتصاد است. در این درس مسائل ویژه ترافیک و حمل و نقل درون شهری مطرح نشده است. علاوه بر این، در کتاب‌های انگلیسی دوم و سوم متوسطه دو سه نکته در مورد ایمنی ترافیک آمده است که عبارتند از: سرعت بالای خودرو در بزرگراه‌ها، چگونگی عبور از خیابانی یخ‌زده و ممنوعیت بیرون آوردن دست از پنجره اتوبوس که بی‌ارتباط با مباحث مورد نیاز دانش‌آموزان این مقاطع تحصیلی نیست.

د) در مقطع پیش‌دانشگاهی هیچ سرفصل و مبحثی در مورد مسائل ترافیکی وجود ندارد.

بررسی اجمالی دروس مربوط به آموزش ترافیک در کتاب‌های درسی نشانگر قوت‌ها و ضعف‌های ذیل است:

الف) نقاط قوت:

۱- تکرار هر ساله دروس مربوط به مسائل راهنمایی و رانندگی، از پایه اول ابتدایی تا پایه پنجم، حداقل در یکی از دروس فارسی و اجتماعی، از جمله نقاط قوت توجه مسؤلان وزارت آموزش و پرورش به آموزش مسائل ترافیکی است.

۲- استفاده از زبان کودکان و داستانی برای آموزش مفاهیم مرتبط با ترافیک در دروس فارسی و اجتماعی.

۳- همراه ساختن آموزش‌ها با مشاهده و یادگیری از راه تمرین و درج تصاویر مرتبط، به ویژه در کتاب تعلیمات اجتماعی سال سوم دبستان.

۴- توجه ویژه به فرهنگ ترافیک در فصل پنجم کتاب تعلیمات اجتماعی سال دوم راهنمایی که کاملترین مبحث مربوط به ترافیک است.

(ب) نقاط ضعف:

۱- وجود اشکال‌های فنی در نوشته‌های متن و تصاویر بعضی از درس‌ها. آموزش تصویری مطالب درسی ممکن است برای دانش‌آموزان اول و دوم دبستان مفید باشد ولی برای سایر دانش‌آموزان بهتر است که از مباحث نظری و نوشتاری، بیشتر استفاده نمود.

۲- ضعف مطالب به دلیل پراکندگی و نبود ارتباط منطقی افقی و عمودی میان مطالب درسی پایه‌های مختلف تحصیلی.

۳- محدودیت حجم اختصاص یافته به مباحث ترافیکی، با توجه به اهمیت و ضرورت خاص آموزش فرهنگ نظم و ایمنی ترافیک.

۴- در کتاب‌های درسی هیچ پیش‌بینی در مورد همراه نمودن آموزش‌های نظری مباحث ترافیکی با آموزش‌های عملی و تمرین در عرصه خیابان نشده است.

۵- با توجه به تصویری بودن خیلی از مباحث پیش گفته، خیلی معلوم نیست که آموزگاران توان انتقال این مطالب تخصصی را به دانش‌آموزان داشته باشند. آموزش این مطالب بهتر است که توسط مربیان پلیس صورت گیرد.

۶- اصل تداوم (continuity) یکی از اصول برنامه‌ریزی درسی و به مفهوم تکرار آموزش‌های مهم در پایه‌های تحصیلی است. گرچه تکرار آموزش‌ها به عنوان نقطه قوت تلقی می‌گردد، ولی باید توجه داشت که این تکرار باید همراه با عمق بخشی مناسب در مطالب باشد. این در حالی است که ملاحظه می‌شود تعلیمات اجتماعی پایه سوم مطالب کاملتری از مطالب

کتاب‌های تعلیمات اجتماعی و فارسی دو پایه بعدی دارد. از این رو می‌توان گفت که در برنامه‌ریزی درسی دانش‌آموزان علاوه بر آنکه اصل تداوم به خوبی عمل نشده، اصل توالی (sequency) نیز رعایت نگشته است.

۷- به علت کمبود حجم تخصیص یافته به مباحث ترافیکی در کتاب‌های درسی، به بسیاری از مسائل و ابعاد مربوط به ترافیک پرداخته نشده است. به عبارتی مطالب مورد اشاره، نمی‌تواند پاسخ‌دهنده‌ی نیاز واقعی دانش‌آموزان به مباحث ترافیکی باشد.

۸- دانش‌آموزان دبیرستانی علاقه‌افری به رانندگی و فراگیری دانش لازم در این زمینه دارند که در آموزه‌های ترافیکی کتاب‌های درسی به این نیاز توجه نشده است. با توجه به موارد پیش گفته و ضرورت تقویت آموزه‌های ترافیکی در کتاب‌های درسی، پیشنهاداتی به شرح ذیل مطرح می‌گردد:

۱- در راستای توافق نامه‌های پلیس راهنمایی و رانندگی و معاونت اجتماعی نیروی انتظامی با آموزش و پرورش، گروه علمی تدوین آموزه‌های ترافیکی مورد نیاز نوآموزان و دانش‌آموزان پیش دبستانی تا پیش دانشگاهی تشکیل شود.

۲- آموزه‌های مورد نظر سطح‌بندی شوند و متناسب با نیاز هر مقطع تحصیلی، منابع مورد نیاز تدوین، چاپ و نشر گردد و در اختیار فراگیران قرار گیرد.

۳- با توجه به نقش انکارناپذیر آموزه‌های ترافیکی در فرهنگ‌سازی زندگی آینده دانش‌آموزان، آموزه‌های ترافیکی در قالب جزوه‌ها یا کتاب‌های جداگانه‌ای با عنوان فرهنگ عبور و مرور یا فرهنگ ترافیکی، تدوین و آموزش داده شود.

۴- توصیه می‌شود آموزه‌های ترافیکی مقاطع مختلف، توسط مربیان پلیس راهنمایی و رانندگی تدریس گردد تا ضمن آموزش مباحث توسط افراد کارشناس، بین دانش‌آموزان و پلیس انس و الفت ایجاد شود.

۵- منابع مالی اجرای طرح با توجه به نیاز مداوم و همیشگی به آموزه‌های ترافیکی، در بودجه سالیانه آموزش و پرورش و پلیس راهنمایی و رانندگی نیروی انتظامی پیش‌بینی گردد.

۶- نظر به تأثیر آموزش‌های عملی در تکمیل مباحث نظری و آموزشگاهی، توصیه می‌شود

بخشی از این آموزش‌ها در قالب دروس کارگاهی یا فوق برنامه تدریس گردد.

۷- در کلان شهرها، در حوزه هر یک از مناطق آموزش و پرورش و در شهرهای کوچکتر، یک فضای ترافیکی با عنوان شهرک آموزش ترافیک یا پارک آموزش ترافیک با مساعدت شهرداری‌ها، آموزش و پرورش و نیروی انتظامی احداث شود.

کتابنامه

- گروه مؤلفان، (۱۳۸۷)، انگلیسی سال دوم دبیرستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- گروه مؤلفان، (۱۳۸۷)، انگلیسی سال سوم دبیرستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، تعلیمات اجتماعی پنجم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، تعلیمات اجتماعی چهارم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- گروه مؤلفان، (۱۳۸۷)، تعلیمات اجتماعی چهارم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، تعلیمات اجتماعی دوم راهنمایی، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، تعلیمات اجتماعی سوم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- گروه مؤلفان، (۱۳۸۷)، تعلیمات اجتماعی سوم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، تعلیمات اجتماعی سوم راهنمایی، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.

- گروه مؤلفان، (۱۳۸۷)، جغرافیای ایران دوم دبیرستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
 - گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، فارسی اول دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
 - گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، فارسی اول راهنمایی، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
 - گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، فارسی پنجم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
 - گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، فارسی چهارم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
 - گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، فارسی دوم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
 - گروه مؤلفان، (۱۳۸۷)، فارسی دوم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
 - گروه مؤلفان، (۱۳۸۰)، فارسی سوم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
 - گروه مؤلفان، (۱۳۸۷)، فارسی سوم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- مرکز تحقیقات حمل و نقل دانشکده عمران دانشگاه علم و صنعت ایران. (مهرماه ۱۳۸۱)، مطالعات جامع آموزش ترافیک (جزوه سوم)، تهران، مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری دفتر حمل و نقل و دبیرخانه شورای عالی هماهنگی ترافیک شهرهای کشور، زیرمجموعه معاونت هماهنگی امور عمرانی وزارت کشور.